

**ПРИВІТАННЯ ЯК СТРАТЕГІЯ ВВІЧЛИВОСТІ
(НА МАТЕРІАЛІ ІСПАНСЬКОЇ МОВИ)**

У статті проводиться аналіз функціонування та розвитку системи привітань іспанської мови. Досліджується принцип творення та комбінаторика привітань на сучасному етапі розвитку мови, привітання розглянуто у їх часовому, соціальному та лексичному вимірах. Практичний аналіз проведено на основі формального та неформального реєстрів спілкування.

Ключові слова: мовний етикет, стратегія ввічливості, привітання, близька симетрія, асиметрія, віддалена асиметрія.

This article analyzes the operation and development of Spanish greetings. We study the principle of creation and combinatorics of greetings at the present stage of development of language, greeting considered in their temporal, social and lexical dimensions. Practical analysis conducted on the basis of formal and informal registers of communication.

Key words: linguistic etiquette, politeness strategy, greeting, similar symmetry, asymmetry, remote asymmetry.

Сучасна соціопрагматика та лінгвістика виділяють дві форми визначення такого соціопрагматичного явища, як ввічливість. З одного боку, ввічливість вважається комплексом соціальних норм, які є переконливими і особливими для кожної мовної культури, які зумовлюють і контролюють правильну поведінку своїх членів. Стратегії ввічливості впливають, в основному, на вживання певних мовних форм, серед них – це форми звертання (tú/usted). З іншого боку, ввічливість є стратегією спілкування, яка спрямована на зменшення чи пом'якшення конфліктів, а також це причина зацікавлення співрозмовників у пошуку та виборі тих мовних форм, які найкраще підтримують встановлені стосунки. Існує два види стратегій: ті, які використовуються майже автоматично (наприклад, у ритуальних актах мовлення, таких, як привітання), інші вимагають планування з боку мовця (наприклад, коли йдеться про делікатне прохання чи серйозний докір).

Привітання – це експресивний акт мовлення, який завжди здійснюється на початку діалогічної ситуації і тому має важливе значення, оскільки правильний початок діалогу та знання соціальних норм зумовлюють комунікацію. Привітання є самотньою формулою ввічливості, є універсальним, використовує усталені формули, які важко змінити з плином часу і не має жодного пропозиційного змісту. Пропозиційне значення привітання дорівнює нулю, але ілюктивна сила привітання є великою і присутня в усіх відомих культурах. У граматиці привітання класифікуються як напівінтерактивні синтактичні одиниці, які є вказівниками того, що співрозмовник запрошує до розмови, яка є автоматизованою і соціально нормалізованою чи обмеженою структурою спілкування.

В іспанській мові привітання має три виміри: лексичний, часовий та соціальний. За лексичним виміром, виділяють монологічні та синтагматичні привітання. Монологічні привітання не мають жодного пропозиційного значення, тобто йдеться про привітання у вузькому значенні і вони є прототипними у комунікативних ситуаціях, в той час, як синтагматичні здійснюються за допомогою синтаксичної структури-запитання. Хоча цей тип привітань також є прототипним, проте він має певне пропозиційне значення, оскільки мовець цікавиться настроєм свого співрозмовника (*¡Hola, Marta! ¿Qué tal, guapa? Tanto tiempo- Hola, bien, gracias.*)

До монолексичних привітань належать: *hola, buenos días, buenas tardes, buenas noches, hola buenas, hola buenos días, buen día, ¡qué tal!, ma* абрєвативна форма *buenas*.

Синтагматичні привітання в іспанській мові такі: *¿cómo lo llevas? ¿cómo estás? ¿qué hay? ¿cómo te va? ¿qué tal te va? ¿cómo andas? ¿qué hay de nuevo? ¿qué pasa? ¿qué dices? ¿qué (te) cuentas? ¿qué nos contamos?* Зауважимо, що в іспанській мові запитальні форми привітання у багатьох випадках не мають жодної пропозиційності (*¿Cómo te va? - Hace mucho que no nos vemos*). Схема привітання в іспанській мові привертає увагу наступним. По-перше, не потрібно відповідати на привітання у питальній формі, а по-друге, якщо адресат має намір відповісти, він це робить одразу ж (*¡¿Qué tal?! - ¡¿Qué tal?!; Hola, ¿cómo andas? – Aquí ya ves, de compras, como siempre; ¡Juan! ¡Cuánto tiempo sin verte! ¿Cómo te va? – Bueno, bien, ¿y tú?*). Варто зазначити, що на привітання у питальній формі дуже рідко відповідають: *Estoy mal, No me va bien*, серед негативних відповідей привалюють *regular, normal*, які несуть менш негативно забарвлене смислове навантаження (*¡Hola, Miguel! ¿Qué tal? - Regular, ¿qué puedo decir yo?*). Часто вживається привітання в репліці, яка складається з привітальних субактів: звертання чи вигуків *¡Cuánto tiempo sin verte!* + привітання у питальній формі. Їм слідує позитивна відповідь, яка дуже часто вводиться за допомогою сполучника *bueno* та запитання (*¡Hola! ¡Cuánto tiempo sin verte! ¿Cómo andas? – Bueno, estoy bien, gracias, ¿y tú?*). В іспанській мові може вживатися подяка в репліці адресата, проте вона супроводжується звертанням і займає місце за запитанням (*Bien, gracias*). У спілкуванні привітання є вільним у виборі актів мовлення ввічливості : що частіше виконуються акти мовлення індексовані як опційні (вигук, пом'якшувач *bueno*, подяка), то вищим є рівень ввічливості, котрий містить початок діалогу (*¡Buenas tardes! ¿Cómo te van las cosas? – ¡Buenas! Bien, bien, gracias, y tú, ¿qué tal?, cuéntame*). Проте, саму опційність не можна трактувати, як відсутність ввічливості. У момент привітання носій іспанської мови є вільним у виборі форм і він має свободу дії і таким чином, підкреслює позитивну ввічливість.

У різних мовах існує відмінність в тому, як представники різних культур сприймають реальний час. Іспанській мові присутня тріада привітань: *buenos días-buenas tardes-buenas noches*. Проте високої прагматичної сили набуває двосистема привітань – *buenos días* та *buenas tardes*. Жодна з них не узагальнена у спілкуванні. Вираз *buenos días* вживається для позначення реального часу до години обіду, а після цього вимагається вживання конструкції *buenas tardes*. Х. Хаверкейт вказує на те, що ці лексичні форми розподіляються асиметрично, що зумовлено браком виразу *buenas mañanas*, як додатку до серії *buenas tardes* та *buenas noches*.

Іспанська тріада привітань, виділена Х. Хаверкейтом, не відповідає реальності мовлення. Для початку, слід віднести форму *buenas noches* до прощання. З іншого боку, незважаючи на те, що з лексичної точки зору форма *buenos días* може мати, за словами Х. Хаверкейта, родові значення, це не відповідає зоні її вживання в мовленні. Перефразуючи, можна сказати, що в Іспанії для привітання у післяобідній час, превалює форма *buenas tardes* або скорочена форма *buenas* чи складена форма з *hola* (*Hola, buenos días. Hola, buenas tardes. Buenas, ¿qué tal?. Hola, buenas*).

Для розгляду соціального виміру привітань в іспанській мові вважаємо доцільним звернутись до таких трьох понять як близька симетрія, асиметрія та віддалена симетрія. Близька симетрія – це комунікативно неформальні стосунки, які підтримують співрозмовники, що належать до однієї соціальної групи. Під асиметрією розуміємо комунікативні стосунки, які можуть бути формальними чи неформальними залежно від соціальної дистанції та ієрархії. В цьому випадку йдеться про ситуацію, в якій між собою спілкуються представники різних соціальних підгруп, але які в цей ж час формують одну родову групу: "школа-учні", тобто вчитель-учень. Віддалена асиметрія полягає у тому, що формальні комунікативні стосунки здійснюються особами, які належать до різних родових груп: міністерство-громадяни. Вона здійснюється тоді, коли спілкування між такими

мовцями має однобічний або іншими словами неодноразовий характер (*Estimado señor Sanchez: ¡Buenos días! Con todo el respeto, le escriben los empleados de empresa "Dualnet"*). Форми привітання в іспанській мові змінюються за рівнем фаміліарності, формальності та солідарності. Якщо взяти до уваги синтаксичні форми привітання, то вони підсилюють ілюктивну силу монолексичного привітання, хоча дуже часто зустрічається комбінація двох типів привітань, щоб надати ілюктивному акту соціального виміру. Саме така комбінація часто зустрічається в іспанській мові (*¡Hola, buenos días! ¿Qué hay de nuevo!- ¡Hola, Antonio! ¡Tanto tiempo sin verte!*). Оскільки дієслово є ядром мультілексичних форм привітання, то вживання таких привітань підкреслює фаміліарність та солідарність, на відміну від монолексичних форм, котрі містять ступінь формальності (*¡Buenos días! – ¡Hola, buenos días! Ten cuidado, que Antonio es el alma de Macarena*). Ця формальність зумовлена тим, що ці форми є необхідними для того, щоб ілюктивний акт привітання був виконаним.

У момент використання тієї чи іншої форми, привітання ускладнюється, оскільки саме від мовленнєвої ситуації залежить чи буде привітання формальним чи ні, чи виражатиме ввічливість або навпаки.

Наприклад, форма привітання *hola* вживається у всіх міжперсональних відносинах і використовується в ситуаціях, де співрозмовники дотримуються дистанції і де частота можливих контактів є епізодичною. Проте додавши *buenas, buenas tardes* чи *buenos días*, нейтралізуємо певний рівень формалізму і таким чином складене привітання підходить для різних комунікативних ситуацій, як для тих, що виражають солідарність (неформальність) та дистанціювання (формальність) (*Hola, buenos días! ¿Qué tal vamos?- ¡Hola! Bien, señor Hernández*).

Скорочена форма *buenas* сама по собі позбавлена формальності і не є носієм ввічливості, тобто вживається лише в тих ситуаціях, де необхідно підсилити солідарність між мовцями. Аббревіативні форми привітання зазвичай містять високий рівень неясності і зменшують соціальну дистанцію між мовцями. Іншими словами, в ситуаціях, коли потрібно підтримати формальну розмову, потрібно обмежити будь-яке використання скорочених форм (*¡Buenas, María! Te estoy esperando- ¡Buenas!, ¿sabes algo de Dani?*).

Форми *buenos días* та *buenas tardes* володіють ступенем формальності і вживаються для підтримання соціальної дистанції і саме формальність призводить до того, що їхнє вживання для ситуацій солідарності є неприпустимим. Кожна форма привітання має свій код, який зумовлює її вживання в тій чи іншій комунікативній ситуації. Тому деякі форми привітання є носіями притаманної людині ввічливості і вживаються для посилення міжособистісної дистанції, тобто такі форми сприймаються як дуже ввічливі. Існують форми привітань, які не володіють притаманною людині ввічливістю і тому вживаються в ситуаціях солідарності (*Rafael Calel, buenos días.- Buenos días. –Usted es profesor, ¿se dice San Andrés de Teixido? – De Teixido, sí, bien, bien*).

Коли мова йде про поняття солідарності, можна виділити привітання дружби або універсальні привітання. В ситуації близької симетрії (мати-син) привітання звучатиме так: "*¡Hola, buenos días mami!- ¡Hola, mi amor!*". Ситуація формальної симетрії, наприклад, два службовці, які дотримуються соціальної дистанції, спілкуватимуться таким чином: "*Hola, buenos días, gerente! ¿Qué tal vamos?- ¡Hola! ¿Qué tal?*". Розглянувши ці два приклади, можемо стверджувати, що існують певні універсальні формули, які мають універсальне значення та які можуть замінити інші можливі форми. В іспанській мові це форма *hola*, яка вживається як для вираження солідарності, так і для вираження дистанції, хоча для вираження дистанції вона повинна підсилюватись дублюванням (*¡Hola, buenos días, doña Verónica!- ¡Hola, buen día! ¿Qué tal está usted?*). Таким чином, ми можемо не погодитись з Альваресом, який стверджує: "Привітання *hola* – найпоширеніша форма привітання у всіх мовних регістрах сучасної іспанської мови"[1, с. 59]. Проте, коли йдеться про ситуації віддаленості, вживання цього привітання виглядатиме неввічливим:

не можна вітатись з директором чи високим посадовцем за допомогою *hola*, якщо присутня значна ієрархічна дистанція.

Існують кличні форми привітання, які можна сприймати як ввічливі : *señor*+ *прізвище*, *don* + *ім'я*, *ім'я*+ *прізвище* та інші кличні форми без вказівника ввічливості. На сучасному етапі розвитку іспанської мови привітання зразка: *форма привітання* + *señor*, *señora* або *don*, *doña* є застарілими, вони завжди зумовлені комунікативною ситуацією, в якій необхідно приділити особливу увагу соціальній дистанції між мовцями (*¡Buenos días, doña Rosa!*- *¡Hola, Clara!*). Можна стверджувати, що в ситуації, де переважає соціальна повага і загальне визнання співрозмовника, конструкція *buenos días*, *señor/don* є прагматично сформованою.

Підсумовуючи, можна сказати, що система привітань іспанської мови є відкритою і креативною. Присутня можливість мовця вибирати з-поміж мовних форм ту, яка відповідає перебігу спілкування. Привітання іспанської мови характеризується здатністю до дублювання та об'єднання монолексичних привітань із синтагматичними, в цьому випадку синтагматичні форми втрачають зміст запитання і сприймаються виключно як акт привітання. Через плуралізм форм привітання не можливо виділити універсальну формулу, яка була б притаманною і ввічливою для усіх регістрів спілкування. Хоча у випадках близькою симетрії та асиметрії форма *hola* проявляє тенденцію до універсалізації і лише ситуації віддаленої асиметрії є найбільш консервативними щодо вживання різних форм привітань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Álvarez Alfredo. Hablar en español: La cortesía verbal. La pronunciación estándar. Las formas de expresión oral / Álvarez Alfredo. – Oviedo: Pujol & Amado S.L.L., 2005. – 205p.
2. Ballesteros Martín. La cortesía española frente a la cortesía inglesa. Estudio pragmalingüístico de las exhortaciones impositivas // Estudios Ingleses de la Universidad Complutense IX. – Madrid: Universidad de Complutense, 2001. – P. 171-208.
3. Dominguez Calvo Francisco Javier. La cortesía verbal en la expresión de discrepancias en español/Dominguez Calvo Francisco Javier.- Málaga: Colección de Monografías 3, ASELE, 2002. – 96 p.
4. Haverkate Henk. Cortesía Verbal: estudio pragmalingüístico/Henk Haverkate .-Madrid: Gredos, 1994. – 245p.